

Μετά τον ΒΠΠ, η εκτεταμένη κρατική παρέμβαση θεωρήθηκε άμεσα συνυφασμένη με την νίκη των Συμμάχων

Τα τραγικά αποτελέσματα όμως σε όρους απώλειας ανθρώπινων ζωών (μάχιμων και άμαχων) και καταστροφής του αστικού περιβάλλοντος προσθέτουν ένα ακόμη επιχείρημα υπέρ της συνέχισης της κρατικής παρέμβασης στην οικονομία και μετά το τέλος του ΒΠΠ

Θεωρήθηκε ότι οι κοινωνικές συνέπειες του πολέμου δεν μπορούσαν να αντιμετωπιστούν από τις ελεύθερες αγορές και το ανθρωπιστικό στοιχείο συνέβαλλε και αυτό στην εμπέδωση πλέον των Κευνσιανών πολιτικών στις δημόσιες πολιτικές των κρατών και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού

Στα ίδια πλαίσια προωθήθηκε και η υπερεθνική συνεργασία σε τομείς οικονομικής πολιτικής που σχετιζονταν με την παροχή πρώτων υλών για την διεξαγωγή των πολεμικών συρράξεων, προκειμένου να προσδεθούν οι χώρες που συμμετείχαν στους δύο ΠΠ σε υπερεθνικές δομές που θα καθιστούσαν την επανάληψη νέου πολέμου αδύνατη,

οι οποίες διεργασίες υπερεθνικής συνεργασίας είχαν ως αποτέλεσμα αρχικά την υιοθέτηση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) το 1950 και αργότερα την καθιέρωση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ)

Επιπλέον, στο υπερεθνικό επίπεδο καθιερώθηκε το Bretton Woods το οποίο 'έδενε' τα εθνικά νομίσματα στο παγκόσμιο νόμισμα -το δολάριο- προκειμένου να αποφευχθούν απότομες συναλλαγματικές αντιπαραθέσεις ανάμεσα στα κράτη

Το Bretton Woods και εν μέρει και η ΕΟΚ ήταν βασικά σημεία στην οικονομική και πολιτική σκέψη του Κέυνς

Επιπλέον, οι συνέπειες που είχε η οικονομική κρίση στην ανάδυση φασιστικών καθεστώτων σε πολλές χώρες της Ευρώπης, η οποία με την σειρά της κρίθηκε υπεύθυνη για την έλευση του ΒΠΠ, διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο σε αυτές τις εξελίξεις

Θεωρήθηκε δηλαδή ότι η οικονομική κρίση επέφερε τα φασιστικά καθεστώτα τα οποία οδήγησαν την Ευρώπη στον ΒΠΠ

Η δε ανάδυση της Σοβιετικής Ένωσης ως ισότιμου συμβάλλοντα εταίρου στην πολεμική αντιμετώπιση της Γερμανίας και του Άξονα στον ΒΠΠ και η δημιουργία του λεγόμενου 'Ανατολικού μπλοκ' υπό την εποπτεία της Σοβιετικής Ένωσης στην μεταπολεμική περίοδο δημιούργησε επιπλέον κίνητρα για την ενσωμάτωση δημόσιων πολιτικών εμπνευσμένων από τον Κεϋνσιανισμό στις ΗΠΑ και τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης

Ο 'Κομμουνιστικός κίνδυνος' ήταν παραπάνω από υπαρκτός και οι συνεχιζόμενες οικονομικές επιτυχίες των χωρών του 'Ανατολικού μπλοκ' βασισμένες στον οικονομικό προγραμματισμό άρχισαν πάλι να συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον πολιτικών και οικονομικών αναλυτών όχι μόνο από την Αριστερά αλλά ακόμη και από επιχειρηματικούς παράγοντες

Έτσι, ο 'Κομμουνιστικός κίνδυνος' λειτούργησε σε αυτά τα πλαίσια σε δύο επίπεδα

Από την μία υπήρχε ένα σύστημα οργάνωσης οικονομίας που έφερνε εντυπωσιακά αποτελέσματα

Από την άλλη αυτό το εναλλακτικό σύστημα οικονομικής οργάνωσης δημιουργούσε μεγάλη ανησυχία στα κράτη μέλη που λειτουργούσαν υπό την εποπτεία των ΗΠΑ ότι κράτη με υπανάπτυκτες οικονομίες μπορεί να εντάσσονταν στις χώρες του 'Ανατολικού μπλοκ'

Έτσι με το τέλος του ΒΠΠ διαμορφώνεται αυτό που στην βιβλιογραφία αποκαλείται 'εμπειδωμένος φιλελευθερισμός', με 'μεικτές οικονομίες' στις οποίες καταγράφεται συνύπαρξη της φιλελεύθερης οικονομίας της αγοράς, σεβασμός στην ιδιωτική περιουσία και στα ατομικά δικαιώματα αλλά και ευρύτατες κρατικές παρεμβάσεις δημοσιονομικού και νομισματικού χαρακτήρα που αναλύθηκαν προηγούμενα

Καθιερώνονται μορφές οικονομικού προγραμματισμού με ανάπτυξη στενών δεσμών ανάμεσα στους επιχειρηματίες και τις κρατικές γραφειοκρατίες

Το κράτος σχεδιάζει τις αναπτυξιακές και μακροοικονομικές προτεραιότητες της κάθε οικονομίας με βασικό στόχο να μειώσει την αβεβαιότητα που συνεπάγεται η πλήρως απελευθερωμένη αγορά

Σε αρκετές περιπτώσεις ο σχεδιασμός επιβάλλει το κλείσιμο ή το πέραςμα επισφαλών οικονομικών επιχειρήσεων υπό κρατική ιδιοκτησία

Οι παρεμβάσεις αυτές όμως δεν είναι μόνο προς όφελος των εργαζομένων

Το κράτος φροντίζει να μειώνει το επενδυτικό ρίσκο για ιδιωτικές επιχειρήσεις και να εξισορροπεί τις πτωτικές τάσεις του κέρδους του κεφαλαίου που είχε επισημάνει ο Μαρξ

Δηλαδή να μειώνει τη λεγόμενη τάση για πτωτική πορεία των κερδών που είναι το αποτέλεσμα της απρόσκοπτης λειτουργίας της φιλελεύθερης αγοράς

Αυτό το επιτυγχάνει μέσω της παροχής άμεσων χρηματοδοτικών κρατικών επιδοτήσεων στις επιχειρήσεις, την παροχή επιδοτήσεων και δανείων για έρευνα και τεχνολογία, την κάλυψη μέρους του εργοδοτικού κόστους εργατών, έργα φυσικής υποδομής όπως τα εντυπωσιακά οδικά δίκτυα που αναπτύχθηκαν αυτή την περίοδο στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης και μείωσαν κατακόρυφα τα μεταφορικά κόστη των επιχειρήσεων

Και ασφαλώς μέσα από επενδύσεις σε τομείς κοινωνικής δραστηριότητας όπου καταγράφεται αυτό που είχαμε περιγράψει ως 'αποτυχία της αγοράς'

Δηλαδή δημόσιες επενδύσεις σε τομείς στους οποίους οι ιδιώτες επιχειρηματίες δεν προσβλέπουν σε αρκετά κέρδη προκειμένου να επενδύσουν (λιμάνια, αεροδρόμια, τηλεπικοινωνίες, συγκοινωνιακά έργα, ηλεκτρική ενέργεια, κτλ.)

Καθίσταται σαφές ότι με τα παραπάνω μέσα, το κράτος ουσιαστικά επιδοτεί την λειτουργία των ιδιωτικών επιχειρήσεων καλύπτοντας μέρος του κόστους τους

Επίσης το κράτος μέσα από την πλήρη γραφειοκρατικοποίηση όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης επιδοτεί ουσιαστικά την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση για τις επιχειρήσεις

Ενώ μέσα από την κοινωνική ασφάλιση και την ανάπτυξη υγειονομικών συστημάτων τα οποία αυτή την εποχή οργανώνονται σε ακόμη πιο αποδοτικές και οργανωμένες βάσεις από τα πρώτα μέτρα κοινωνικής ασφάλισης του 19^{ου} αιώνα και στις οποίες το κράτος αυξάνει την συμμετοχή του, αλλά και την εθνικοποίηση των Συστημάτων Υγείας, το δημόσιο καλύπτει την ασφαλιστική και υγειονομική περίθαλψη των εργαζομένων

Μιλώντας για αυτές τις δύο μορφές παρέμβασης του κράτους και αφού αναλύσαμε τα βασικά χαρακτηριστικά που έλαβε μετά τον ΒΠΠ η Κευνσιανή παρέμβαση στην άσκηση οικονομικών πολιτικών, προχωράμε στην ανάλυση της ανάπτυξης που γνώρισε εκείνη την εποχή η άλλη πλευρά της κρατικής παρέμβασης, αυτή την φορά στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής

Την εποχή του 'εμπεδωμένου φιλελευθερισμού', το κράτος πρόνοιας αναπτύσσεται αγγίζοντας πλέον όλους τους τομείς κοινωνικής πολιτικής
Από υγεία, περίθαλψη, πρόνοια, παιδεία, κοινωνική ασφάλιση, μείωση των ανισοτήτων, καταπολέμηση της φτώχειας

Καθίσταται πλήρως αποδεκτό ότι η ελεύθερη λειτουργία της οικονομίας της αγοράς έχει ως αποτέλεσμα την δημιουργία ανισοτήτων στην κατανομή τους εισοδήματος, η οποία με την σειρά της οδηγεί σε άνιση πρόσβαση στις κοινωνικές δομές και εν τέλει στην αποτυχία του στόχου της πλήρους απασχόλησης

Έτσι, από τις ΗΠΑ ξεκινά το Employment Act, ο Νόμος για την Απασχόληση ο οποίος δέσμευε την Αμερικανική Κυβέρνηση να διατηρήσει την πλήρη απασχόληση και υψηλά επίπεδα συνολικής ενεργού ζήτησης

Στην Μεγάλη Βρετανία εκδόθηκε η Λευκή Βίβλος ήδη από τον πόλεμο η οποία υποχρεώνει τις κυβερνήσεις να διατηρούν υψηλές κρατικές δαπάνες προκειμένου να αποφεύγεται η μεγάλης κλίμακας ανεργία

Σε οικονομικό-φιλοσοφικό επίπεδο αυτά τα μέτρα αντικατοπτρίζουν σημαντική μεταστροφή στην αντιμετώπιση του ζητήματος της ανεργίας και των συνεπαγόμενων φαινομένων της φτώχειας και των ανισοτήτων

Μέχρι τότε η επικρατούσα αντίληψη (η οποία έχει επικρατήσει σχεδόν απόλυτα και σήμερα) υποστήριζε ότι η ανεργία και τα συνακόλουθα με αυτήν φαινόμενα αποτελούν ευθύνη του ανέργου και αντανακλούν τις λάθος επιλογές του είτε στην διαδικασία εκπαίδευσης/κατάρτισης είτε και στην αγορά εργασίας από την άποψη ότι δεν είναι αρκετά προσαρμόσιμος

Για την φτώχεια η αντίληψη αυτή ήταν ακόμη πιο ισχυρή μιας και η ανεργία μπορεί να έχει παροδικό χαρακτήρα ενώ η φτώχεια μόνιμο

Αυτές οι αντιλήψεις ασφαλώς αντανακλούσαν και αντανακλούν τα συμφέροντα της άρχουσας τάξης η οποία είχε και έχει συμφέρον να υπάρχει σε κάθε οικονομία αυτό που ο Μαρξ αποκάλεσε 'εφεδρικός στρατός ανέργων' προκειμένου να μειώνεται το εργατικό κόστος

Στις ΗΠΑ μετά την χλιαρή αντιμετώπιση του ζητήματος της ανάγκης για κρατική παρέμβαση στην οικονομία υπήρξε αντίστοιχη αντιμετώπιση και στο ζήτημα της κοινωνικής πολιτικής

Υιοθετήθηκαν εκτεταμένα ασφαλιστικά προγράμματα γήρατος, οικογενειακά επιδόματα, επιδόματα ανεργίας

Στη Μεγάλη Βρετανία ιδρύθηκε το ΕΣΥ (NHS) το οποίο αποτελεί μέχρι και σήμερα κορωνίδα στη δημόσια παροχή υπηρεσιών υγείας και παγκόσμιο πρότυπο

Αυτό είχε ήδη προταθεί από το περίφημο Beveridge report που είχε δημοσιευθεί μεσούσης της πολεμικής σύρραξης το 1942

Το οποίο πρότεινε την δημιουργία 'κράτους πρόνοιας' που να φροντίζει τους πολίτες από την γέννηση μέχρι το τέλος της ζωής τους (from the cradle to the grave)

Αντίστοιχες εξελίξεις δημόσιας πολιτικής υπήρξαν και στην Γαλλία όπου οι κρατικές δαπάνες για κοινωνική ασφάλιση σχεδόν εξαπλασιάστηκαν μετά το τέλος του ΒΠΠ

Οι πιο προχωρημένες μορφές κοινωνικής πρόνοιας ήταν η στέγαση εργατικών κατοικιών, οικογενειακά επιδόματα, δωρεάν γεύματα σε υπέργηρους και σε παιδιά στα σχολεία

Η αυξημένη ανάμειξη του κράτους στην κοινωνική πολιτική και πρόνοια αντικατοπτρίζεται στην κατακόρυφη αύξηση των δημοσίων δαπανών για τέτοια προγράμματα σε όλες τις Ευρωπαϊκές χώρες και στις ΗΠΑ

Τα θεσμικά και λειτουργικά χαρακτηριστικά αυτών των παρεμβάσεων κοινωνικής πολιτικής διαφοροποιούνται ανάμεσα στις χώρες που στηρίχθηκαν στην αρχή της καθολικότητας και στις χώρες που

υιοθέτησαν το λεγόμενο 'means testing' δηλαδή την συνεχή αξιολόγηση των δικαιούχων προκειμένου να επαναπροσδιορίζεται η ανάγκη τους για συνέχιση λήψης αυτών των επιδομάτων

Με βάση το περιεχόμενο αλλά και τις θεσμικές και λειτουργικές παραμέτρους στα κράτη πρόνοιας καταγράφονται στην σχετική βιβλιογραφία τρεις τύποι κοινωνικού κράτους

Αν και αυτές οι συζητήσεις έχουν επηρεαστεί σε σημαντικό βαθμό και από τις εξελίξεις που καταγράφονται στις δημόσιες πολιτικές από την δεκαετία του 1970 και μετά, τις οποίες έχουμε αναλύσει σε προηγούμενες διαλέξεις

Αυτή η συζήτηση εδράζεται σε μεγάλο βαθμό στην πρωτοποριακή εργασία του Δανού κοινωνιολόγου Espring Anderssen ο οποίος για πρώτη φορά αποτύπωσε το 1990 'τρεις κόσμους του καπιταλισμού της ευημερίας'

Συγκεκριμένα κατηγοριοποίησε τα κοινωνικά κράτη στα:

Φιλελεύθερα

Συντηρητικά

Σοσιαλδημοκρατικά

Στα πρώτα συναντάμε περιορισμένες μορφές κοινωνικής πολιτικής, απευθυνόμενες κυρίως στα κατώτερα εισοδηματικά στρώματα, τα οποία λαμβάνουν περιορισμένες κοινωνικές παροχές σχεδόν αποκλειστικά στην βάση του 'means testing', με αυστηρά κριτήρια και με πολύ μεγάλο στίγμα να συνοδεύει τις παροχές κοινωνικής πρόνοιας

Όπως θα δούμε στα φιλελεύθερα κράτη πρόνοιας έχουν προωθηθεί τα τελευταία 40 χρόνια οι μεγαλύτερες μεταρρυθμίσεις που αφορούν κατακόρυφη μείωση κοινωνικών δαπανών και αύξηση στην σημασία ανεύρεσης λύσεων στα κοινωνικά προβλήματα μέσα από την αγορά (ή οιωνεί αγορές)

Στα συντηρητικά κράτη πρόνοιας ενθαρρύνεται έντονα ο ρόλος της κλασικής πυρηνικής οικογένειας και στιγματίζονται οι οικογένειες με ένα παιδί. Γενικά ενθαρρύνεται η μητρότητα μέσα από προγράμματα κοινωνικής πρόνοιας και το κοινωνικό κράτος θα παρέμβει μόνο όταν η οικογένεια έχει εξαντλήσει τα περιθώρια παρέμβασης που διαθέτει

Τα Σοσιαλδημοκρατικά κοινωνικά κράτη είναι τα πιο γενναιόδωρα σε ότι αφορά τις μεταβιβαστικές πληρωμές που υλοποιούν. Συνήθως αφορούν καθολική κάλυψη όλων των πολιτών και επιτυγχάνουν στον μεγαλύτερο βαθμό αυτό που ονομάζεται 'αποεμπορευματοποίηση' (de-commodification) των εργαζομένων. Δηλαδή η οικονομική και κοινωνική τους θέση επηρεάζεται λιγότερο από τις άλλες περιπτώσεις από την θέση κάθε εργαζόμενου στον καταμερισμό της εργασίας

Η περίπτωση της Ελλάδας σε ότι αφορά την υλοποίηση Κεϋνσιανών οικονομικών πολιτικών και κοινωνικών πολιτικών εντάσσεται σε ένα κάπως διαφορετικό πλαίσιο συγκριτικά με τις υπόλοιπες Ευρωπαϊκές χώρες

Συνήθως αναλύεται η Ελλάδα μαζί με την ομάδα των κρατών της Νότιας Ευρώπης

Στις οποίες ουσιαστικά κυβερνούσαν φασιστικά καθεστώτα από τα τέλη του πολέμου μέχρι τα μέσα προς τέλη της δεκαετίας του 1980

Στην τυπολογία που αναφέρθηκε προηγουμένα δεν εντάχθηκαν αυτές οι χώρες

Αλλά εντάχθηκαν σε επόμενες τυπολογίες

Συνήθως η σχετική βιβλιογραφία η οποία δεν είναι πολύ ανεπτυγμένη εντοπίζει σημαντικές χρονικές υστερήσεις στον τρόπο με τον οποίο υλοποιήθηκαν οι κοινωνικές πολιτικές και εντοπίζει ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά ανάμεσα στις Νοτιο-ευρωπαϊκές χώρες

Έτσι σε ότι αφορά τις οικονομικές πολιτικές

Καταγράφεται ιδιαίτερη κρατική παρεμβατικότητα η οποία όμως συνοδεύεται από πελατειακές σχέσεις στο υψηλό επίπεδο ανάμεσα σε κράτος και επιχειρήσεις

Το κοινωνικό κράτος αναπτύχθηκε μεν σε ότι αφορά την κοινωνική ασφάλιση αλλά σχεδόν καθόλου για την αντιμετώπιση άλλων προβλημάτων κοινωνικής πολιτικής και πρόνοιας